

Josip Vončina
Filozofski fakultet, Zagreb

Znanstvenički lik profesora Milana Moguš

1. Pet je desetljeća otkako Milan Moguš ustrajno, predano i samozatajno pridonosi boljitku znanosti kojoj je život posvetio: hrvatske filologije. Među pojave bitne za čakavski identitet svrstao je jaku vokalnost (kojoj je više primjera, pa i leksemi *malin* i *malinar*) te se tako približio svojem davnom prethodniku iz renesansnog doba, Zadrani Petru Zoraniću, koji je smislio priču »od malinara vrimena« što neumoljivo melje ljudska imena i knjige. Jedan pak od Mogušu najmilijih starih hrvatskih pisaca, Pavao Vitezović, smatrao je da glas o čovjeku bolje od sinova čuvaju knjige što ih je stvorio. Od svojih početaka na čakavski način skroman u zahtjevima i trudom obilat (a poput Marulićeva težaka i ribara skrban za ljetinu i lovinu), Milan je Moguš dosada prevalio častan odsječak znanstveničkog puta kojem na početku stoji mukotrpan »teg« (terenska dijalektološka ispitivanja uz brda ispisanih ceduljica), a krunu mu čini biblioteka od 224 dosadašnja znanstvena, stručna i urednička priloga. To su libri kojima se filolog Moguš odlučno opro rušilaštvu »malinara vrimena« i svrstao se među uglednike: do umirovljenja bio je redoviti profesor Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, pročelnik njegove Katedre za dijalektologiju i povijest hrvatskog jezika, direktor Zavoda za lingvistiku; redoviti je član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, tajnik njezina Razreda za filološke znanosti (1985.–1991.), njezin glavni tajnik (1991.–1997.) i potpredsjednik (od 1997.). Za javna priznanja ne mareći i nedaće strpljivo podnoseći, sve svoje umne i radne sposobnosti ulagao je u rad na korist bližnjima. Među njima uvijek je na prvo mjesto stavljao studente: njima su kao udžbenici namijenjene najpoznatije Moguševe knjige. Pripremao ih je dva, odnosno dva i pol desetljeća: knjizi *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika* (54) prethodilo je pedesetak članaka i rasprava; još ih je dva-deset i pet publicirao prije knjige *Čakavsko narječje* (83).

Principijelnost, jasnoća i sažetost uvijek su bile vrline kojima je profesor Moguš težio pripomoći uspjehu sebi najbližih radnih sredina: Odsjeka za kroatistiku i južnoslavenske filologije i Zavoda za slavensku filologiju. O 65. životnoj obljetnici one mu se odužiše na najljepši način: posvećujući mu svezak svojih *Radova*, o kojima se upravo jubilant kao duša uredništva i marljiv im suradnik dugi niz godina predano brinuo.

2. Piscu ovih redaka ugodno je prisjetiti se da mu suradnja sa slavjenikom traje dugih četrdesetak godina: dužu i plodniju polovicu obaju života. U početku ovostoljetnoga sedmog desetljeća nadosmo se na zajedničkom poslu, na katedri Filozofskoga fakulteta u Zagrebu koju je vodila sigurna ruka vrsna stručnjaka i izvrsna čovjeka, profesora Hraste. Na gospodskoj trpezi što su nam je zajednički prostrli svi raskošni kuhači — naši profesori književnoznanstvenog i jezikoslovnog smjera — nekima su nam se osobito slasnima učinili lingvistički zalogaji: poželjesmo krenuti stopama Stjepana Ivšića, Mate Hraste, Ljudevita Jonkea i Josipa Hamma.

Za antifilološke pobune bila je to žrtva: za filologa se držalo da je zabavljen sitnicama koje svrsi ne vode. Upućeniji su znali da nije tako: na primjer, po lucidnoj detekciji Stjepana Ivšića, koji iznosi kako u Črnkovu opisu sigetske bitke postoji sitna i za interpretaciju kardinalna pogreška. Siget (= otok) ime je dobio prema okolnoj močvari, u kojoj ne uspijeva *tršje* (vinograd) — kao što je zapisano, nego *trstje* (trstika). U rasprama o čuvenoj maskerati zadovoljštinu je dobio čakavac Pelegrinović i kao njezin autor bio opovrgnut Čubranović; pazeći na slovno–glasovne sitnice, filolozi su spoznali kako se štokavska *Jeđupka* mora vratiti čakavskoj *Jejupci*. Javila se, dakle, klica nade o pomoći jezikoslovlja književnoznanstvenim istraživanjima: takvim glasovnim pojedinostima kao što je jotacija.

U to je vjerovao tadašnji mladi jezikoslovac Moguš — prelac što je prihvatio dužnost na tri najveća razboja tkati hrvatsko jezično tkivo: s dijakronijom preplećući sadašnjost govorenu i pisanu.

U bibliografiji slavjenikovih znanstvenih i stručnih radova (što je premašila zamašnu brojku druge stotice) vremensko prvenstvo pripada članku *Starigrad, Starigradčanin, starigradski* (1), objavljen u časopisu *Jezik* listopada 1953. Iako skroman po naslovu i po opsegu, taj članak ne ispunja, doduše, jednu jedinu stranicu, ali nagovještuje buduće bitne vrline svojega pisca: pouzdanost s jasnoćom, sažetu postojanost. Njima obdaren, mladi se istraživač opredijelio za razgovor s prilogom koji je izravni mu učitelj, mnogima nam profesor Mate Hraste, objavio u istom časopisu: *Stari grad, Starogradčanin i starogradski*. Nastojeći rasplesti onomastičku i pravopisnu dvojbu oko imena hvarškome mjestu što ga je već Petar Hektorović na glas iznio, Hraste se kritički osvrnuo na mišljenje Petra Skoka i založio se za rješenje što ga je u svojem pravopisnom priručniku propisao Dragutin Boranić. S punim poštovanjem prema trojici uglednih znanstvenika (sve ih učiteljima smatrajući), Moguš se oslonio na snagu argumenata. Postoji, naime, također mjesto *Stàrigrad* (podno Velebita, nedaleko od Senja). Gotovo dva desetljeća poslije toga *Hrvatski pravopis* (kojemu je Moguš jedan od autora) jednome će jedinom Boranićevu rješenju suprotstaviti dubletu: *Stari Grad, starogradski, Starogradčanin, Starogradanka* (na otoku Hvaru) — *Starigrad, starigradski, Starigradčanin, Starigradanka* (kod Karlobaga).

Na taj će način pravu mjeru dobiti zahtjevi sve trojice učitelja. Istina je da o toponimu odlučuje domaći govor, ali valja odrediti što to doista znači. Pravopis književnog jezika mora zanemariti neke lokalne osobine (npr. glasovne:

hvarski lik *Stóri grôd*), ali mora prihvatiti druge (primorsku složenicu *Stàri-grad*).

Prvim korakom u javnost Moguš će, dakle, steći iskustva dragocjena za cjelokupni mu znanstveni rad.

Dijalektologijsko umijeće od ranih je studentskih dana do početka svojega sveučilišnoga nastavničkog poziva učio u čuvenih meštara: budući slušačem Hrastinim i Ivšićevim, pa asistentom Jurišićevim; s tim usporedo fascinirao ga je opći ugled lingvиста, pa i (napose) dijalektologa Petra Skoka. Prirodno je, dakle, što je mladi spontani govornik senjske čakavštine u dijalektologiju ušao putom svojih izravnih ili posrednih učitelja: dugogodišnjom vrgadskom upornošću Jurišićevom obrađujući zavičajni govor. Prije Moguša na taj su se način pozabavili: Petar Skok Žumberkom; Stjepan Ivšić Šaptinovcem; Mate Hraste Hvarom. Za Milana Moguša prvim je i trajnim poticajem bio i ostao rodni mu Senj. Za početnih desetak godina svojega javnog znanstvenog rada objavljuje članke od kojih je većini nadahnuće senjsko: drevna glagoljska štamparija (2), noviji književnici Novak (5) i Kranjčević (11), pa toponimika (13, 14, 26). Odatle Moguša jedan smjer vodi ususret Vitezoviću; drugi, bliži — prema doktorskoj disertaciji *Današnji senjski govor* (27), na temelju obilne građe (skupljene 1959.–1960.) izrađenoj dijalektološkoj monografiji.

Pretežni joj dio (što su ga omedili Uvod, Popis literature i Povijesni pregled na početku te Ogledi govora na kraju) čini metodična jezikoslovna raščlamba: Glasovi, Akcenat, Oblici, O tvorbi riječi, Iz sintakse, Rječnik. U tome, središnjem i pretežnom dijelu mnoge su stranice krcate akcenatskim znacima, a vrlo su rijetke bez njih. Jedino tako mogao se (onima koji ne žale napora da dešifriraju) dočarati nepatvoreni zvuk iskonske senjsko-čakavske riječi: pa podjednako vrijedi Šenoina poruka da se valja čuvati senjske, uskočke ruke i Moguševa odjeka podvelebitske akcenatske bure. Sve joj impresivne literarne opise mimoilazeći, njezin ovovjekski filološki opisivač u kratkome uvodu tek dodiruje svoj trud (u koji se otisnuo želeći što manje znati i što više čuti: od informanata svih dobi). Dijalektološka se rasprava i dovršava uz pun udio duha: anegdota- ma iz senjskoga života.

S tim se u skladu za čakavštinu zanimajući, Moguš je utirao vlastitu stazu poučen iskustvom ponajviše dvojice važnih učitelja. Ivšić se (nakon kapitalne rasprave *Prilog za slavenski akcenat*) odvažio za najiscrpniju od svojih dijalektoloških studija (*Današnji posavski govor*), a potom svoj vrhunac dosegao posvećujući se drugom narječju: *Jezik Hrvata kajkavaca*. Naprotiv, Hraste se (polazeći od rodnoga Brusja) kretao logikom koncentričnih krugova: obradivši najprije govor otoka Hvara, potom Visa, Brača i Šolte. Moguš je pak svoje drugo radno razdoblje posvetio mnogim poslovima, pa i pripremama za čakavsku sintezu.

3. U drugu je fazu svojeg razvoja (1967.–1971.) zakoračio konačno se formiravši u znanstvenika i stekavši glas vrsna dijalektologa. Moguć je privid kako se (više godina zaokupljen napornim skupljanjem i sređivanjem građe) odlučio za predah. Ali ga nije potakla težnja neradu, već nastojanje za prodor u nedovoljno sredene (iako često obrađivane) oblasti. Od svojih učitelja Mate Hraste i

Stjepana Ivšića naslijedivši istančan smisao za sitne i relevantne jezične činjenice (npr. fonetske i, pogotovu, akcenatske), Moguš se približio novim lingvističkim strujanjima: akcentolog i dijalektolog preobrazio se u fonologa. Moć sistematizacije (što ju je Ivšić pokazivao trajno, pogotovu u svojoj čuvenoj dijalektološkoj raspravi *Jezič Hrvata kajkavaca*) potrudio se Moguš (ne bez plodotvorna utjecaja slavenskih lingvistika, osobito poljske) primijeniti u razmatranju jezične dijakronije.

Za pola desetljeća razastrla se lepeza Moguševih zanimanja: dijalektologija, jezična povijest (s osobitim obzirom na fonologiju i grafiju), suvremeni standard. Narječna problematika privremeno odstupa u drugi plan, a ističu se teme o jezičnoj dijakroniji. U *Radovima Zavoda za slavensku filologiju* u dvije godine (1967. i 1968.) izlaze rasprave: *Formiranje hrvatskosrpskog vokalizma* (34), *Gubljenje poluglasa kao uzrok nekim posljedicama u hrvatskosrpskom konsonantizmu* (35), *Prva razvojna faza hrvatskosrpskog konsonantizma* (45). Zajedno s prilogom objavljenim u časopisu *Scando-Slavica* (*Formation of Serbo-Croat Consonantism*, 37), ti prilozi čine jedan od mogućih temeljaca za modernu revalorizaciju hrvatske jezične prošlosti. Pripremljeni u međusobnom skladu, nabrojani su tekstovi potkraj druge faze skladno izgradili knjigu *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika* (54). Kad bi se kazalo najkraće, izašlo bi da su za cio taj razvoj bili odlučni: u području vokalizma — kraćenje praslavenskog akuta i uspostavljanje korelacije po kvantiteti; u konsonantizmu — narušavanje zakona otvorenih slogova i s tim u vezi gubljenje slabih poluglasa.

Tankoćutnost fonološka Milana je Moguš suvislo vodila prema novim spoznajama o jezičnome majstorstvu starih hrvatskih pisaca. Imenjaka mu Rešetar (1860.–1942.) o jeziku je Marina Držića progovorio pun životnog iskustva i filološke spremne: napajala ga je vlastita »aetas praecipitata« sugerirajući mu kako Držićevu umjetnost riječi tvori dvonarječni, čakavsko–štokavski, ikavsko–ijekavski kontakt. Naprotiv, Moguš (u dobi »virilis aetas«) dominantnim stilskim sredstvom Držićeve umjetnosti riječi (44) prepoznaje vrednote govorenog jezika: intonaciju i pauzu.

Budući da se fonemi prikazuju slovima, posve je prirodna Moguševa sklonost proučavanjima o grafiji. Već se ogledavši na Gajevoj *Kratkoj osnovi* (28), s J. Vončinom priredio je pregled povijesnog razvoja latinskog pisma kod nas (*Latinica u Hrvata*, 50). Višestoljetne teškoće što ih je uzrokovala nesređenost naše latinice prirodno su potakle želju da bolje bude u današnjici. Svjestan tradicije duge više od šest stoljeća, Milan Moguš (zajedno sa Stjepanom Babićem i Božidarom Finkom) priređuje *Hrvatski pravopis*, kojem bitni prigovori ne mogu biti stručni: knjiga ponavlja naslov što ga je prije punog stoljeća uveo Ivan Broz i drži se staze koju je utirao njegov nastavljatelj Dragutin Boranić. *Hrvatski pravopis* triju autora dosad je doživio četiri izdanja (175, 197, 204, 209).

4. Treće Moguševu stvaralačko razdoblje (1972.–1977.) s punim bi se pravom smjelo nasloviti: *synthesis chacauiana*. Pošto je (na iskustvima novovjeke hrvatske znanstvene dijalektologije) utiračem novih putova prepoznao Antuna Mažuranića, u prvi je plan postavio jednu od dvadeset i tri »čertice«: naglasnu. Svim hrvatskočakavskim govorima (od istarskoga sjeverozapada do lastovskoga

jugoistoka) bitna je neka moguća varijacija starohrvatskoga tročlanoga akcentatskog stanja. Stoga Moguš piše prilog *O jedinstvu čakavske akcentuacije* (55): ono je u dinamici (ne u statičnosti); u samoj sebi (ne u drugima). Nakon tako utvrđenih metodologijskih pretpostavaka slijedi pravi plod: knjiga *Čakavsko narječje, fonologija* (83).

5. Konkordancije i monografije utiskuju pečat Moguševoj djelatnosti četvrtog razdoblja (1977.–1984.), kojemu se poticaji naziru u prethodnim fazama, a odrazi sežu sve do danas.

Za prve svoje faze ponajviše zaokupljen čakavštinom (posebice senjskom), Milan je Moguš (svojim trajnim pratiteljem sluteći oca hrvatske književnosti) zamišljao neku buduću monografiju o jeziku Marka Marulića. Sliku o pjesniku *Judite* tih su nam godina obogaćivale spoznaje što su nam ih za studentskih dana svojim recentnim djelima podarivali učitelji: Mihovil Kombol književnopoljesnom sintezom s mnogo novih pogleda; Mate Hraste studijom o gramatičkim pojavama u Marulićevoj pisanoj čakavštini; Petar Skok modernom jezičnostonilističkom raščlambom *Judite*. Poticali su nas također učitelji naših učitelja: Milan Rešetar studijama o jeziku hrvatskih petrarkista i Marina Držića; André Vaillant dvosvećanom knjigom o jeziku Zlatarićevu. Upravo ta djela u nas su konačno oblikovala uzorak jezičnopovijesne rasprave; obvezatna su joj bila poglavlja o fonetici i o morfologiji, a vrijednost joj se mjerila količinom navedene građe (pogotovu primjera za glas jat). Ponajviše je obeshrabrivalo što je za svaku takvu raspravu trebalo obaviti duge pripreme, od kojih je osobito mučno bilo ekscerpiranje građe. Najugledniji jezikoslovci velik su dio svojega dragocjenog vremena morali trošiti na tehnički dio posla. U nekim slučajevima (kao što je upravo Marulićev) ukupan piščev književni opus nije bio pouzdano utvrđen.

Potkraj svoje treće faze Moguš se javio nacrtom za proučavanje Marulićeva jezika (58) i britkom kritikom o knjizi talijanskog slavista Verdianija (78). Bilo je jasno o čemu je riječ. Nekritičko atribuiranje tekstova Maruliću započeo je Kukuljević (uz pristanak mladoga Jagića) i dovršio Verdiani, a u međuvremenu su prvaci među jezikoslovcima (poput Hraste i Skoka) morali nesiguran korpus iskorištavati kao čvrstu podlogu za lingvistička proučavanja o Maruliću.

6. Objavljujući kritiku Verdianija, počeo je Moguš surađivati sa Željkom Bujasom oko izrade kompjutorskih konkordancija. Za pola decenija (1977.–1982.) izdali su četiri konkordancije (*Istarskoga razvoda*, djela Marulićevih i Karnarutićevih, pa Krležinih *Balada Petrice Kerempuha*), a posao su nastavili u radnim verzijama pripremajući konkordancije Hektorovićevid, Lucićevid, Pelegrinovićevid, Benetovićevid i Vitezovićevid djela. Usporedo s time Moguš je (sam ili zajedno s Bujasom) objavljivao članke kojima se dokazuje velika pomoć što je kompjutor može pružiti u jezičnom proučavanju povijesti i sadašnjosti hrvatskog jezika, pa i dijalektologije. Pothvat je mogao uspjeti samo uz uvjet da se modernom stroju ponude akribično pročitani tekstovi. Oslanjajući se na svoje dugogodišnje iskustvo, taj dio posla obavljao je Moguš: pomnoj provjeri podvrgavajući transkripcije drugih stručnjaka ili priređujući vlastita čitanja. Kompjutor je izvršavao svoje: nekoć nezamislivom hitrošću u abecedni je red svrsta-

vao ukupnu leksičku građu odabranoga korpusa, i to bez omaški koje su se događale kad se primjenjivao tradicionalni način.

Iako prilagoden ponajprije leksikološkim analizama, postupak konkordiranja vještima je stručnjacima ponudio dovoljno građe i za drugačije obrade (fonološke, morfološke, stilističke). Pouzdanost jezičnih podataka i brzina kojom ih je kompjutor sređivao nagovijestili su revolucionaran pomak u središtu naših filoloških istraživanja.

U istoj fazi Moguš je izdao čak tri monografije: o Antunu Mažuraniću, o Savi Mrkalju (zajedno s piscem ovog prikaza) i o Jurju Križaniću.

Knjiga *Antun Mažuranić* korespondira s knjigom *Čakavsko narječje, fonologija*. Još u njoj težeći ocrtati ukupno znanstveno zanimanje za čakavštinu, Moguš je (posve prirodno) započeo s tihim i marljivim čovjekom iz najužega preporoditeljskoga kruga te argumentirano dokazao da je Antun Mažuranić (unatoč nepreciznostima poteklim odatle što u poredbu nije uzeo treće, kajkavsko narječje) ipak začeo modernu hrvatsku dijalektologiju. Budući da je stariji Mažuranić bio među ilircima najspremniji filolog, vrijedilo je oslikati njegov puni portret. Neka značajna prijašnja djela o tome važnom razdoblju hrvatske kulturne povijesti nisu bila bez mana: Smičiklasova monografija o Babukiću i Šurminova o preporodu kao cjelini bez dubljeg su uvida u jezikoslovnu problematiku; Barčeva knjiga o Ivanu Mažuraniću počiva samo na književnoznanstvenim pretpostavkama; u cijeloj literaturi o Gaju njegovu se bitni zahvati (grafijski i jezični) razmatraju odviše općenito. Naprotiv, Moguševa knjiga o Antunu Mažuraniću postiže ravnotežu sažetosti i argumentiranosti, a jedan od preporodnih prvaka, trajno neopravdano zapostavljan, izlazi pred nas u svojoj punoći: kao čovjek, nastavnik, urednik, dijalektolog, gramatičar i tekstolog.

Problematici srpskoga jezikoslovlja na početku XIX. stoljeća posvećena je knjiga o važnom prethodniku Vuka Stefanovića Karadžića Savi Mrkalju. U literaturi se obično isticalo da se Mrkaljev poticaj reformi srpske ćirilice svodio samo na grafijske okvire. Knjiga kojoj je Moguš jedan od autora donosi pretisak i transliteraciju Mrkaljeve rasprave, a grafijski reformni pokušaj dovodi u vezu s fonološkim stanjem srpskoga jezika.

Ispunjavajući bitnu zadaću svake filologije (kritički razmatrati ljudsku riječ, govorenu i pisanu, od njihovih iskona), hrvatska se filologija oduvijek nalazi pred složenim stanjem što ga čine tronarječnost čakavsko–štokavsko–kajkavska i tropismenost glagoljičko–ćiriličko–latinička. Pripadajući naraštaju koji je osobnu afirmaciju volio zatomljivati težeći zajedničkom uspjehu, Milan je Moguš u svojem dugogodišnjem bavljenju punu pažnju posvećivao dijakronijskim jezičnim istraživanjima. Kao predlošci trajno mu služe istaknuti hrvatski dopreporodni pisci: Marko Marulić, Marin Držić, Ivan Gundulić, Juraj Križanić, Pavao Vitezović. Otkako je O. M. Bodjanski sredinom prošlog stoljeća izdao Križanićevu gramatiku, a Jagić 1917. ocrtao njegov život i rad, taj naš stari pisac postaje izazovnom temom dviju filologija: hrvatske i ruske. Obično se isticao njegov općeslavenski jezik, a korijeni su mu se tražili u piščevoj ljubavi prema slavenskim narodima. Također se držalo da je svoj zavičajni govor smatrao najljepšim. Svoj pristup Križaniću Moguš je strpljivo gradio: na samome početku govoreći općenito (o jezikoslovcu; 46), da bi, gotovo ga dva desetljeća prateći,

prepoznao njegov prinos dijalektologiji štokavskog narječja (139) i ušao u fonološke potankosti Križanićeve »hervatske otmine« (143). Neriješeno pitanje (koliko je doista Križanićeva zavičajna komponenta utjecala na njegovu kasniju jezičnu orijentaciju) Moguš je riješio najboljim načinom: iz općeslavenskoga *Gramatičkog iskazanja* izvodeći *Križanićevu hrvatsku gramatiku* (135), od fonologije do sintakse, pa tako obogaćujući sliku o hrvatskome književnom jeziku XVII. stoljeća.

7. U posljednje doba (od godine 1985.) Moguševa se djelatnost razvija u dva bitna smjera. Kao tajnik Razreda za filološke znanosti HAZU i direktor Zavoda za lingvistiku on se, brižno i samozatajno, trudi kako bi hrvatska filologija cvjetala obrađujući cio red svojih kapitalnih projekata. Kad se pokaže nužda, spremno pritiječe u pomoć: zahvaljujući ponajprije njegovu zalaganju, Benešićev se rječnik nastavio izlaskom kritičnih pet svezaka: 8–12. Svijest da je prijeko potrebno djelovati na više razboja očituje se u Moguša u tome da jedinstvenim lukom valja premostiti najveći istraživački raspon: od potankih raščlambi do zaokruženih cjelina. Trajno ga zanima hrvatska tropismenost (28, 40, 123, 136). Kontinuitet hrvatskoga književnog jezika prikazavši u malome, kritičnome vremenskom segmentu (preporodnom; 64), uspješno se ogledao ukupnom njegovom panoramom (tekst o povijesti jezika na čelu prvom svesku Akademijina *Nacrta za gramatiku*). Taj je prvobitni pregled izrastao u zasebnu knjigu koja se zasad pojavila u tri izdanja: dva hrvatska (192, 202) i jednom engleskom (203). Naprotiv, obrnut smjer (u dokaz tvrdnji da filološki trud nije ni jednostavan) najbolje se dokazuje Marulićem. Moguševa preokupacija ocem hrvatske književnosti tekla je ovako: prvo, opći jezikoslovni pristup (58); drugo, nagovještaj o pomoći što je može pružiti suvremena tehnologija (75); treće, nova provjera književnikova opusa (78); četvrto, kompjutorska konkordancija (103); peto, ponovna, akribična čitanja Marulićeve *Judite* i *Od naslidovan'ja Isukarstova* (156, 167, 210; tim i dvjema drugim Marulićevim knjigama, 193 i 199, dodani su uz pomoć kompjutera izrađeni Moguševi potpuni čestotni rječnici); šesto, spoznaja da Marulić neraskidivo pripada kontinuitetu hrvatskoga književnog jezika (rječit naslov: *Bliskost Marulićeve riječi*, 158). Valja posebno istaći nove tekstološke napore koji sežu od drevnoga *Zakona trsatskog* (183, u zajednici s Lujom Margetićem) do kritike teksta i leksikološke obrade Mažuranićeva epa *Smrt Smail-age Čengića* (pri čemu je Moguš, surađujući s Ivom Frangešom, slavni spjev preporodnoga doba težio pročitati uz punu pomoć ondašnjeg jezikoslovlja, ponajprije gramatika i rječnika).

Vrijedno je istaći još nekoliko Moguševih bitnih prinosa: slici o počecima hrvatskoga tiska (194, 200, 201); spoznajama o unikatno očuvanoj hrvatskoj staroj knjizi (205); jezičnim i drugim pitanjima u nekoliko novijih hrvatskih pisaca (179, 185, 195, 207); poznavanju stanja koje je prethodilo uvođenju hrvatskoga kao diplomatskog jezika (211, 214, 216); itd.

8. Ako je istina da ljudskoj sreći dar čini veću mjeru nego uzdarje, o 70. obljetnici slavljenu bismo najradije s Marulom poklonili »onu je žita rukovet koju u vaših knjigah bolju nahodite«. Na plodnoj njivi koju obrađuje profesor Milan Moguš žito se veže u snopove. Poželimo mu da, pripremajući nove žetve, i ubuduće dopusti sa Zoranićem »lapte procinit kud žitom rinjihu«.